

UOT: 338.43, 336.02, 336.6

NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASINDA KƏND TƏSƏRRÜFATININ DAVAMLI İNKİŞAFININ MALİYYƏLƏŞMƏSİ MEXANİZMLƏRİ

Tural Tahir oğlu Məmmədzadə

“Naxçıvan” Universitetinin doktorantı

e-mail: turalmemmedov521@gmail.com

Xülasə

Məqalədə kənd təsərrüfatının daxili və xarici maliyyələşmə mənbələrindən, onların növlərindən bəhs olunur. İnvestisiya, subsidiya, kredit resursları kimi maliyyə mənbələrinin üstün və çatışmayan cəhətləri göstərilir, onların kənd təsərrüfatının dayanıqlı inkişafında roluna baxılır.

Həmçinin Naxçıvan Muxtar Respublikasında kənd təsərrüfatının inkişafı istiqamətində qəbul edilmiş dövlət proqramları çərçivəsində əldə edilmiş göstəricilər statistik məlumatlarla, qrafiklərlə əyani formada göstərilərək qiymətləndirilir.

Məqalədə fermerlərə göstərilən maliyyə dəstəyinin, onların kredit resurslarına çıxış imkanlarının artırılması, bu sahədə həyata keçirilən tədbirlərin Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə (DİM) uyğunluğu və ölkə iqtisadiyyatının inkişafına təsiri göstərilir.

***Açar sözlər:** dayanıqlı inkişaf, kənd təsərrüfatı, maliyyə mexanizmi, investisiya, subsidiya, kredit, maliyyə mənbələri.*

Giriş

Kənd təsərrüfatının davamlı və dayanıqlı inkişafı müasir qlobal iqtisadiyyatın yeni dövrünü əhatə edən və ən geniş yayılmış konsepsiyadır. İqtisadi təhlükəsizliyin təmin olunmasının ilkin şərtlərindən biri məhz kənd təsərrüfatının dayanıqlılığına nail olmaqla ərzaq təhlükəsizliyini təmin etməkdən ibarətdir. Bütün bunların əsasında isə maliyyə resursları və düzgün maliyyə mexanizminin formalaşdırılması durur.

Mövcud iqtisadi sistemdə aqrar sahənin maliyyə resursları və mənbələri ilə təmin edilməsində dövlət büdcəsi vəsaitlərinin rolu və o vəsaitlərin dayanıqlı inkişaf prinsipləri istiqamətində yönləndirilməsi vacib şərtidir. Bütün bunlarla yanaşı, bu sahənin inkişafı istiqamətində qəbul olunmuş dövlət proqramları, verilmiş güzəştli kreditlər, subsidiyalar və digər göstərilən xidmətlər də xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Azərbaycan Respublikasında və onun ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikasında da aqrar sahənin inkişafının dayanıqlılığının təmin edilməsi istiqamətində maliyyə

mexanizmlərinin formalaşdırılması və buna dövlət dəstəyi vacib xarakter daşıyır. Məhz dövlətin əsas prioritet məqsədlərindən biri də kənd təsərrüfatına maliyyə dəstəyinin göstərilməsi ilə bu sahədə dayanıqlı inkişafın təmin edilməsidir. Kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı, emalı və ixracının stimullaşdırılmasında, infrastrukturun formalaşdırılmasında, müasir texnologiyaların aqrar sahəyə tətbiq edilməsində xeyli maliyyə resursları tələb olunur.

Kənd təsərrüfatının maliyyələşmə mexanizminin əsas alətləri

Kənd təsərrüfatının dayanıqlı inkişafını həyata keçirmək düzgün formalaşdırılmış maliyyə mexanizmi olmadan mümkün deyil. Kənd təsərrüfatının inkişafı üçün istifadə olunan maliyyə mənbələri 2 qrupda təsniflənir:

- 1) *daxili maliyyə mənbələri;*
- 2) *xarici maliyyə mənbələri.*

Daxili maliyyə mənbələrinə amortizasiya fondu, mənfəət, istehsal və satışdan əldə edilən gəlirlər, xarici mənbələrə isə kredit resursları, xarici investisiyalar, dövlət subsidiyaları aiddir.

Bu maliyyə mənbələrindən investisiya, kredit və subsidiyaları xüsusi təhlil etmək lazımdır. Investisiyalar iqtisadi artımın maddi əsasıdır. Kənd təsərrüfatının inkişafı problemlərinin həlli təkrar istehsal prosesini təmin edən birbaşa investisiyaların miqyasının genişləndirilməsini tələb edir.

Aqrar sahədə dayanıqlılıq təmin etmək üçün sosial, iqtisadi və ekoloji balansın qorunması investisiya qərarlarının düzgün qəbul edilməsindən əsaslı dərəcədə asılıdır. Çünki mövcud investisiyalar dayanıqlı inkişaf nöqtəyi-nəzərindən qiymətləndirildikdə əlverişli inkişaf mühitinin formalaşmasına təkan vermiş olur. Eyni zamanda investisiyaların bütün mövcud mənbələrindən səmərəli istifadə xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Müəssisələrin istifadə edə biləcəyi əsas maliyyələşdirmə üsulları bank kreditləri, maliyyə lizinqi, faktoring və forfeytingdir. Müəssisələr resursların növləri və hansı resursun hansı investisiya üçün uyğun olduğu haqda dəqiq və kifayət qədər məlumatla malik olmalıdırlar [4, s. 32].

Son dövrlərdə kənd təsərrüfatına investisiya qoyuluşunda yaşanan problemlərin əsas həll yollarından biri olaraq lizinq mexanizmlərinin tətbiqindən istifadə olunur. Bankların kreditlərindən istifadə edə bilməyən və ya kifayət qədər kapitala malik olmayan müəssisələr maliyyə lizinqi vasitəsilə bütün investisiya xərclərini ödəməyə qərar verirlər.

Maliyyə lizinqi üçün xarakterik olan əlamətlər isə bunlardır:

1. *icarəyə verən əmlakı öz istifadəsi üçün deyil, icarəyə vermək üçün əldə edir;*
2. *əmlakı və onun satıcısını seçmək hüququ icarəçiyə məxsusdur;*
3. *əmlakı bilavasitə icarəçi götürür və onun tərəfindən istifadəyə verilir;*
4. *əmlakın keyfiyyəti, onun tamlığı, qüsurların zəmanət müddəti ərzində düzəldilməsi ilə bağlı iddiaları icarəçi birbaşa əmlakın satıcısına göndərir;*
5. *əmlakın təsadüfən itirilməsi və zədələnməsi riski əmlakın qəbulu və təhvil-təslim aktı imzalandıqdan sonra satıcıdan icarəçiyə keçir.*

Cədvəl. Maliyyə lizinqinin üstünlükləri və çatışmazlıqları

Maliyyə lizinqinin üstün cəhətləri	Mahiyyəti
Uzunmüddətli maliyyələşdirmə	Maliyyə lizinqi öz müddətinə görə uzunmüddətli maliyyələşdirmə növüdür. Bu baxımdan maliyyə lizinqi uzunmüddətli maliyyə boşluğunu aradan qaldıran mühüm maliyyə mənbəyidir. Nəzərə alsaq ki, ölkəmizdə uzunmüddətli kredit əldə etmək qısamüddətli kreditlərdən daha çətin, maliyyə lizinqinin bu cəhəti daha da aktuallaşır.
İnvestisiyaların maliyyələşdirilməsi	Bank kreditlərində hər bir əmtəə üzrə bütün investisiyanın maliyyələşdirilməsinə baxmayaraq maliyyə lizinqi əməliyyatlarında əmtəənin bütün dəyəri maliyyələşdirilə bilər.
Likvid aktivlərin alternativ investisiyalara yönləndirilməsi	Müəssisələr əsas vəsaitlərə olan ehtiyaclarını maliyyə lizinq yolu ilə ödəsələr, öz resurslarını dövriyyəsi yüksək olan dövriyyə vəsaitlərinə köçürməklə mənfəətlərini artırabilir.
Kredit imkanlarına təsir göstərməməsi	Bankla işləyən şirkətə müəyyən limit təyin olunur. Şirkətin istifadə edə biləcəyi ümumi kredit məbləği ayrılmış limit məbləği qədərdir. Bununla belə, əgər firma eyni bankın törəmə müəssisəsi olan maliyyə lizinqi şirkətindən əməliyyatlar aparırsa, firmanın bankdakı limit məbləği dəyişməyəcək.
Çeviklik	Maliyyə lizinqində icarəçiyə müxtəlif alternativ ödəniş planları təklif olunur.
Əməliyyatların qısa zamanda tamamlanması	Bank kreditləri ilə müqayisədə maliyyə lizinqi əməliyyatlarının daha qısa müddətdə və asanlıqla həll olunduğu görünür. Əməliyyatların qısa müddətdə bağlanması, inflyasiya, məzənnə fərqi və s. mənfi təsirlərdən qoruyur.
Maliyyə lizinqinin çatışmazlıqları	Mahiyyəti
İstifadə hüququnun məhdudlaşdırılması	Maliyyə lizinqi yolu ilə malı lizinqə verən müəssisə köçürmə və ya texniki xidmət-təmir kimi hallarda maliyyə lizinqi şirkətindən icazə almalıdır. Bu vəziyyət əmlakı icarəyə götürən şirkət üçün vaxt itkisinə səbəb olur.
Kredit əlçatanlığının azalması	Bütün əsas kapitala investisiyalarını maliyyə lizinq yolu ilə həyata keçirən müəssisələrin şirkət və ya ortağ adından banklara girov kimi verə biləcəkləri əsas vəsaitləri olmadığından bankların tələb etdiyi girov şərtlərini ödəyə bilməyəcək, beləliklə də bank kreditlərindən istifadə etmək imkanları olmayacaq.

Mənbə: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/305347>

“Kənd təsərrüfatına dövlət dəstəyinin və aqrar sahədə lizinq fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2018-ci il 19 dekabr tarixli Fərmanına əsasən, kənd təsərrüfatı istehsal vasitələri bazarında rəqabətəyönlü fəaliyyətin təmin edilməsi, texnikanın və damazlıq heyvanların lizinq vasitəsilə güzəştli satışı mexanizminin təkmilləşdirilməsi, özəl aqrotexniki xidmətlərin genişləndirilməsi, dövlət-özəl tərəfdaşlığı prinsipi tətbiq edilməklə güzəştlərə yönəldilən büdcə vəsaitindən səmərəli istifadə məqsədilə “Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Aqrar Kredit və İnkişaf Agentliyinin vəsaitindən istifadə Qaydası” təsdiq edilmişdir. Bu işə öz növbəsində maliyyə vəsaitlərinin kənd təsərrüfatının dayanıqlı inkişafı istiqamətində yönləndirilməsində mənbə rolunu oynamışdır [6].

Muxtar respublikada da kənd təsərrüfatı texnikası çatışmazlığının aradan qaldırılmasını, fermerlərə güzəştli şərtlərlə texnika və avadanlıqların lizinq yolu ilə verilməsini, habelə mineral gübrələrin, damazlıq mal-qaranın, məhsuldar toxum sortlarının alınaraq uyğun qiymətlərlə sahibkarlara satışını təşkil etmək məqsədilə Ali Məclis sədrinin 2005-ci il 28 yanvar tarixli Sərəncamı ilə “Naxçıvan Aqrolizinq” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti yaradılmışdır [3].

Cəmiyyət kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarının lizinq yolu ilə satılması daxil olmaqla qanunla müəyyən edilmiş qaydada kənd təsərrüfatı istehsal vasitələri (kənd təsərrüfatı texnikası, texnoloji avadanlıq, o cümlədən suvarma sistemləri dəsti və avadanlığı, aqrokimyəvi maddələr, bitki mühafizəsi vasitələri, sertifikatlı toxum və ting) ilə təmin edilməsini, aqrotexniki xidmətlər göstərilməsini və bu sahədə fəaliyyətin təşkilini həyata keçirən hüquqi şəxsdir [4].

Həmçinin elit toxumçuluğun, cins heyvandarlığın inkişafına, kimyəvi maddələrin alınmasına, torpaqların bərpaasına və saxlanmasına görə təsərrüfat xərclərinin qismən ödənilməsi üçün maliyyə mexanizminin bir digər forması olan büdcə subsidiyalarından da istifadə edilməsi məqsədəuyğundur.

Hökumət hər hansı bir sahəni bir neçə yolla subsidiyalaşdırma bilər. Məsələn, birbaşa maliyyələşdirməklə, kreditlər verilməsi yolu ilə, vergi güzəştləri tətbiq etməklə, bir başqa formada rüsumların və ya cərimələrin aradan qaldırılması və s. üsullarla. Lakin bunların hamısının vahid məqsədi var ki, bu da maliyyə dəstəyi göstərilməsidir. Subsidiyaların işləmə mexanizminə görə kənd təsərrüfatı sektorunda hökumət müştəri rolunu öz üzərinə götürə və illik müqavilə əsasında kənd təsərrüfatı məhsullarını birbaşa ala bilər. Yaxud fermerlərə müəyyən məhsul yetişdirmək və ya həddindən artıq məhsul verməmək üçün pul ödəyə bilər.

Azərbaycan Respublikasında da kənd təsərrüfatının subsidiyalaşdırılmasının hüquqi bazası formalaşdırılmışdır. “Aqrar sahədə yeni subsidiya mexanizminin yaradılması haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2019-cu il 27 iyun tarixli Fərmanı subsidiyaların fermerlərə vahid mexanizm vasitəsilə çatdırılmasını nəzərdə tutur.

Kənd təsərrüfatı sektorunun inkişafı üzrə dövlət tərəfindən aşağıdakı güzəştlər tətbiq olunur:

- Azərbaycan Respublikasında aqrar sahədə məhsul istehsal edənlər torpaq vergisi xaric, digər vergilərdən azad olunurlar;
- Kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı və emalı üçün idxal olunan bir çox istehsal vasitələrinə gömrük güzəştləri tətbiq edilir;
- “Aqrolizinq” ASC tərəfindən satılan kənd təsərrüfatı maşın, texnika və avadanlıqlarının dəyərinin 40 faizi büdcədən ödənilir və onlar lizinq yolu ilə satılır;
- Kənd təsərrüfatı əmlakının və müəyyən edilmiş sığorta hadisələrinin sığortalanması üzrə hesablanmış sığorta haqqının 50 faizi dövlət tərəfindən ödənilir [7, s. 37].

Azərbaycanda kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsal və emal edilməsi üçün dövlət tərəfindən həyata keçirilən bu güzəşt tədbirləri ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunmasına, iqtisadiyyatın diversifikasiyasına, rəqabətqabiliyyətli və ixrac yönümlü kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalı və emalı sahəsinin möhkəmlənməsinə gətirib çıxarmışdır.

Naxçıvan Muxtar Respublikasında aqrar sektorun inkişafının maliyyələşdirilməsinə dövlət dəstəyi

Naxçıvan Muxtar Respublikasında da kənd təsərrüfatının dayanıqlı inkişafının lokomotivi bura dövlət və özəl sahənin əməkdaşlığı çərçivəsində göstərilən maliyyə dəstəyidir. Hazırda muxtar respublikada sahibkarlıq fəaliyyətinin maliyyə resursları ilə təminatı əsas prioritet istiqamətlərdəndir. Bu sahənin tənzimlənməsi üçün maliyyə-kredit işinin səmərəli mexanizm üzrə yönləndirilməsi, kreditlərdən təyinatı üzrə istifadəyə diqqətin artırılması qarşıda duran vəzifələr kimi müəyyənləşdirilmişdir.

Muxtar respublikada əhalinin əsas hissəsinin kənd təsərrüfatı ilə məşğul olması burada əkinçiliyin inkişafını şərtləndirir. Fermerlərə əkinlərə görə subsidiyaların verilməsi, texniki təminatın yaxşılaşdırılması üçün istehsalçılara lizinq yolu ilə güzəştli şərtlər əsasında texnika və gübrələrin satılması əkinçiliyin inkişafında yeni imkanlar açıb, əkin sahələrinin və məhsuldarlığın ilbəl artmasına səbəb olub [13].

Bu sahənin inkişafı istiqamətində bir sıra dövlət proqramları qəbul edilmişdir ki, bu dövlət proqramlarının icrası aqrar sektorun inkişafının əsas hərəkətverici qüvvəsi olan maliyyələşməyə dəstək olmuşdur. Dövlət proqramlarının icrası istiqamətində aparılan işlər zamanı meliorasiya və irriqasiya sistemləri yenidən qurulub, yeni meyvə bağları salınıb, heyvandarlıq təsərrüfatı yaradılıb, fermerlərə lizinq yolu ilə müasir kənd təsərrüfatı texnikaları verilib, strateji əhəmiyyətli istehsal sahələrindən olan toxumçuluğun inkişafı istiqamətində I və II reproduksiya toxumlarının satışına görə dövlət tərəfindən subsidiyaların ödənilməsi, həmçinin əkin sahəsinin hər hektarına fermerlərə 60 manat yardım verilməsi taxıl istehsalını stimullaşdırıb, kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı, emalı və ixracı istiqamətində satış yarmarkaları təşkil edilib, ailə təsərrüfatlarının fəaliyyəti üçün hərtərəfli şərait yaradılıb [13].

Həyata keçirilən tədbirlər fermerlərin maliyyə vəsaitlərinin artmasına, aqrar sahədə istehsal olunan məhsulların maya dəyərinin aşağı düşməsinə, ixrac yönümlülüyünün artmasına və rəqabətqabiliyyətli dəyərə malik olmasına səbəb olur.

Naxçıvan Muxtar Respublikasında kənd təsərrüfatının inkişaf etdirilməsi sahəsində aşağıdakı dövlət proqramları qəbul edilmişdir:

- “Naxçıvan Muxtar Respublikasında kartofçuluğun inkişafı üzrə Dövlət Proqramı” (2005-2010-cu illər);
- “2008-2015-ci illərdə Naxçıvan Muxtar Respublikasında əhalinin ərzaq məhsulları ilə etibarlı təminatına dair Dövlət Proqramı”;
- “2017-2022-ci illərdə Naxçıvan Muxtar Respublikasında arıçılığın inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”;
- “2021-2025-ci illərdə Naxçıvan Muxtar Respublikasında meyvəçiliyin və tərəvəzçiliyin inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”;

- “2021-2025-ci illərdə Naxçıvan Muxtar Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı, emalı və ixracının stimullaşdırılmasına dair Dövlət Proqramı” [2].

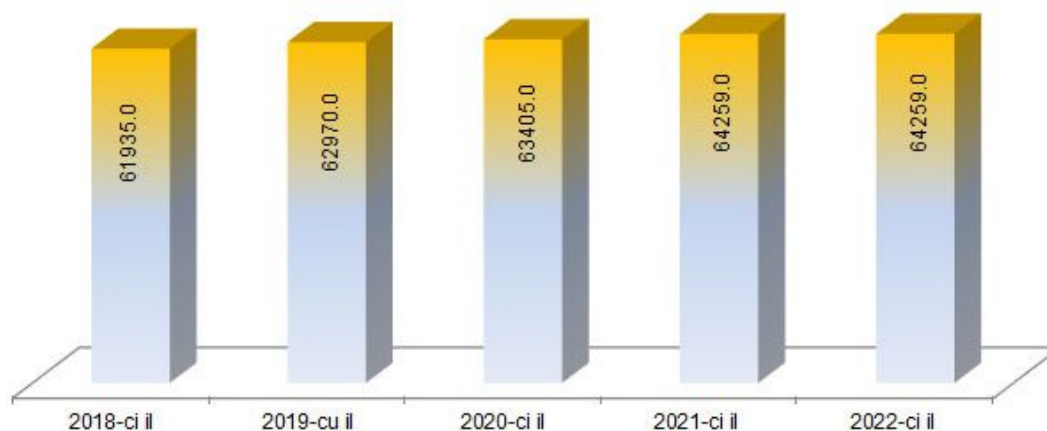
Bu dövlət proqramlarının icrasının əyani göstəriciləri 2022-ci ilin statistik nəticələrində də əks olunmuşdur.

2022-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında kənd təsərrüfatı sahəsi ilə məşğul olan təsərrüfat subyektlərinə ümumilikdə **14.2 milyon manat** kredit verilmişdir ki, bu da bir il öncəki göstəricidən **9,5 faiz** çoxdur [11].

Sahibkarlığın İnkişafı Fondu tərəfindən 2022-ci ilin əvvəlindən müxtəlif təyinatlı layihələrin maliyyələşdirilməsinə **6.8 milyon manat**, o cümlədən kiçik və orta həcmli layihələrə **2.2 milyon manat** güzəştli kredit verilmişdir. Bu güzəştli kreditlərin məhz **22,4** faizi aqrar sektorun payına düşmüşdür. Muxtar respublikada ümumi kredit qoyuluşunun həcmi 2021-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə **91.9 milyon manat** artaraq 1 oktyabr 2022-ci il tarixinə **302.7 milyon manat** təşkil etmişdir ki, bunun da **105 milyon manatı** təsərrüfat, ticarət və sahibkarlıq sahəsində verilmiş kreditlərin payına düşmüşdür [8].

2022-ci ilin məhsulu üçün muxtar respublikada **64.3 hektar** sahədə əkin aparılmışdır.

Şəkil 1. Cəmi əkin sahələri, hektar

Mənbə: http://statistika.nmr.az/x_news/index_news.php?par=news/2022/index_63.shtml

Kənd yerlərində ailə əməyinə əsaslanan təsərrüfatların inkişafının dəstəklənməsi, özünüməşğulluğun stimullaşdırılması və səmərəliliyinin yüksəldilməsi, alternativ gəlir mənbələrinin genişləndirilməsi və kənd yerlərinin inkişafının sürətləndirilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasında ailə-kəndli təsərrüfatları yaradılır. Ailə-kəndli təsərrüfatı - ailə üzvlərinin və onlarla birgə fəaliyyət göstərən şəxslərin fərdi əməyi və mülkiyyətində və ya icarəsində olan əmlak əsasında hüquqi şəxs yaratmadan kənd yerlərində istehsal və digər təsərrüfat fəaliyyətinin (məhsulların istehsalı, emalı, saxlanması, daşınması və satılması) birgə həyata keçirilməsidir [9, s. 1].

Bu gün muxtar respublikada da ailə təsərrüfatlarının inkişaf etdirilməsi, onların dəstəklənməsi, dayanıqlı inkişafa təsir göstərmələri istiqamətində bir sıra tədbirlər görülür. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədrinin 2017-ci il 22 noyabr tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Naxçıvan Muxtar Respublikasında ailə təsərrüfatlarının inkişafı ilə bağlı Tədbirlər Planı”nın icrası

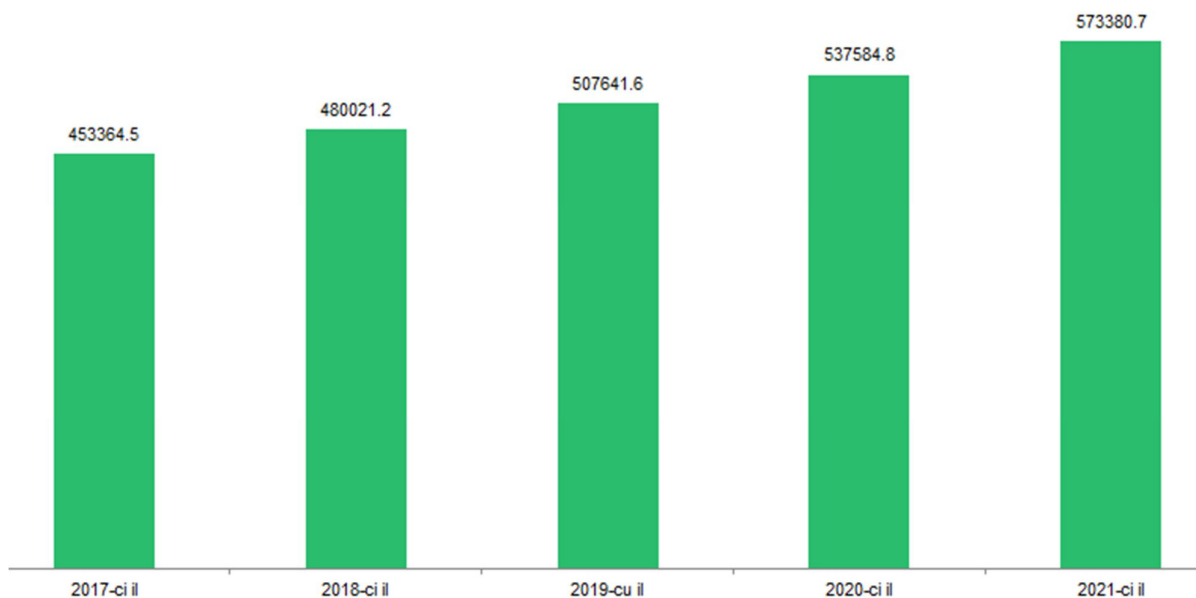
bu baxımdan mühüm əhəmiyyətə malik olmuş, ailə təsərrüfatlarının biznes planları tərtib olunmuş, onlara güzəştli şərtlərlə kreditlər və müxtəlif təyinatlı kənd təsərrüfatı texnikaları verilmişdir.

Məhz bu sahənin daha da inkişaf etdirilməsi üçün 2019-cu il muxtar respublikada “Ailə təsərrüfatları ili” elan edilmişdir. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədrinin 2019-cu il 18 yanvar tarixli Sərəncamı ilə təsdiq olunmuş “Naxçıvan Muxtar Respublikasında ailə təsərrüfatlarının inkişafı ilə bağlı Tədbirlər Planı”nda ailə təsərrüfatlarının sahələr üzrə ixtisaslaşması və yeni ailə təsərrüfatlarının yaradılmasının dəstəklənməsi, ailə təsərrüfatlarının fəaliyyətinin stimullaşdırılması, qabaqcıl ailə təsərrüfatlarının təcrübələrinin yayılması, ailə təsərrüfatlarının inkişaf etdirilərək kiçik sahibkarlıq subyektlərinə çevrilməsi məqsədilə maarifləndirici tədbirlərin aparılması əsas vəzifə kimi müəyyənləşdirilmişdir [10].

Ailə təsərrüfatlarına göstərilən dövlət maliyyə dəstəyi nəticəsində həm daxili bazarın inkişafına nail olunur, həm də əhalinin özünüməşğulluq səviyyəsi yüksəlir ki, bütün bunlar dayanıqlı iqtisadi inkişafa öz töhfələrini verir.

Həyata keçirilmiş tədbirlərin nəticəsi olaraq 2022-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında bir il əvvələ nisbətən **3,7 faiz** çox, yəni **431.3 milyon manatlıq** kənd təsərrüfatı məhsulu istehsal olunmuşdur.

Şəkil 2. Kənd təsərrüfatının ümumi məhsulu, min manat

Mənbə: http://statistika.nmr.az/x_news/index_news.php?par=news/2022/index_01.shtml

Əldə olunan iqtisadi göstəricilər əsasında hazırlanmış qrafikə nəzər saldıqda görərik ki, həyata keçirilmiş dövlət proqramlarının, göstərilən maliyyə dəstəklərinin nəticəsi olaraq 2021-ci ildə əvvəlki ilə nisbətən 5,3 faiz çox, yəni 573.38 milyon manatlıq kənd təsərrüfatı məhsulu istehsal olunmuşdur.

Statistik nəticələr onu deməyə əsas verir ki, kənd təsərrüfatı sahəsində çalışan və ya aqrar sahibkarlıq subyekti olan şəxslərin öz təsərrüfatlarını daha da genişləndirmək və daha yüksək dəyərə malik məhsul istehsal etmək üçün maliyyə resurslarına əlçatanlığı formalaşdırılır. Aqrar sahibkarlıq subyektləri gəlirlərinin artması nəticəsində ölkə iqtisadiyyatının dayanıqlılığına öz töhfələrini verə bilər, həmçinin ölkədə ÜDM-in artmasına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərirlər.

Nəticə

Dayanıqlı iqtisadi inkişafın təmin olunmasında kənd təsərrüfatı istehsalçılarının maliyyə resurslarına əlçatanlığının səmərəli həlli yollarının müəyyənləşdirilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Bütövlükdə kənd təsərrüfatının dayanıqlı inkişafının əldə olunması üçün həm kiçik, həm də orta biznes mühiti inkişaf etdirilməli, sistemli və məqsədyönlü tədbirlərin icrası istiqamətində düzgün maliyyə mexanizmləri formalaşdırılmalıdır. Bütün bunların həyata keçirilməsi ilə dayanıqlı inkişaf prinsiplərinə əsaslanan ekoloji təmiz məhsul istehsalına, əhalinin yoxsulluq səviyyəsinin azaldılmasına və məşğulluğunun artırılması ilə ictimai rifahın yüksəlməsinə nail olmaq olar.

Araşdırmalara əsasən belə nəticəyə gəlmək olar ki, aqrar sahəyə göstərilən dövlət dəstəyi kənd təsərrüfatı sahəsində əldə olunan inkişafı artıran tendensiya ilə davam etdirmişdir. Həmçinin qəbul olunmuş dövlət proqramlarının ardıcılığı və bu proqramlar çərçivəsində ayrılan subsidiyalar, göstərilən lizinq xidmətləri, verilən güzəştli kreditlər, həyata keçirilən sərqi-satış yarmarkaları bu sahənin maliyyə mexanizminin səmərəli işləməsinin göstəricisidir.

Ədəbiyyat

1. A.C. Nəsimov. “Kənd təsərrüfatının dövlət tənzimlənməsinin maliyyə mexanizminin təkmilləşdirilməsi”. Fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın Avtoreferatı, Gəncə-2021.
2. <http://ikisahil.az/post/208002-naxchivan-muxtar-respublikasinda-kend-teserrufati-ve-mehsuldarliq>
3. <http://85.132.16.133/index.php/izhtisadiyyat/21882-nakhdzh-van-azhrolizinzh-adzh-zh-sachmdar-dzaemiyyaeti-azhrar-sahaenin-inkishaf-na-toehfaesini-verir.html>
4. R.U. Çağlar, O. Kılıç, U. Başer. “Türkiyede tarım sektoründe finansal kiralama”, Journal of life economics, s. 31-39.
5. <https://www.thebalancemoney.com/government-subsidies-definition-farm-oil-export-etc-3305788>
6. <https://e-qanun.az/framework/41022>
7. “Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi”, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı.
8. <http://www.in.nakhchivan.az/m%C9%99tbat-xidm%C9%99ti/xeberler/1211-sahibkarlar%C4%B1n-kredit-resurslar%C4%B1na-%C3%A7%C4%B1x%C4%B1%C5%9F-imkanlar%C4%B1n%C4%B1n-geni%C5%9F1%C9%99ndirilm%C9%99si-m%C3%BCzakir%C9%99-olunub.html>
9. “Ailə kəndli təsərrüfatı haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Bakı şəhəri, 14 iyun 2005-ci il, №-926 –IIQ.
10. <http://bit.ly/3uXvage>
11. http://statistika.nmr.az/x_news/index_news.php?par=news/2022/index_63.shtml
12. F.F. Fikrətzadə, P.F. Əliyev. “Azərbaycan Respublikasında aqrar sahənin dayanıqlı inkişaf prinsipləri baxımından tənzimlənməsi”, “Kənd təsərrüfatının iqtisadiyyatı” elmi-praktik jurnalı - 2022, № 3 (41), s. 9-31.
13. https://azertag.az/xeber/Naxchivanda_aqrar_sahə_ugurla_inkisaf_etdirilir-1914142

T.T. Mammadzade
Ph.D. student of "Nakhchivan" University

**Financing mechanisms of sustainable development of agriculture
in Nakhchivan Autonomous Republic**

Abstract

The article talks about internal and external financing sources of agriculture and their types. Advantages and disadvantages of financial sources such as investment, subsidy, credit resources are shown, and their role in the sustainable development of agriculture is considered. Also, the indicators obtained within the framework of the state programs adopted in the direction of the development of agriculture in the Autonomous Republic of Nakhchivan were evaluated by showing them in a visual form with statistical data and graphs. The article shows the financial support provided to farmers, the increase of their access to credit resources, the compliance of measures implemented in this field with the SDGs and the impact on the development of the country's economy.

Keywords: *sustainable development, agriculture, financial mechanism, investment, subsidy, credit, financial sources.*

Т.Т. Мамедзаде
Докторант Университета «Нахчыван»

**Механизмы финансирования устойчивого развития сельского хозяйства
в Нахчыванской Автономной Республике**

Резюме

В статье говорится о внутренних и внешних источниках финансирования сельского хозяйства и их видах. Показаны преимущества и недостатки таких финансовых источников, как инвестиции, субсидии, кредитные ресурсы и рассмотрена их роль в устойчивом развитии сельского хозяйства. Также были оценены показатели, полученные в рамках государственных программ, принятых в направлении развития сельского хозяйства в Нахчыванской Автономной Республике, путем представления их в наглядной форме со статистическими данными и графиками. В статье показана финансовая поддержка, оказываемая фермерам, повышение их доступа к кредитным ресурсам, соответствие реализуемых в этой сфере мер ЦУР и влияние на развитие экономики страны.

Ключевые слова: *устойчивое развитие, сельское хозяйство, финансовый механизм, инвестиции, субсидия, кредит, источники финансирования.*